

dat vooral voorkwam op sommige reliefs, en wel als een plant of boom, (een „hom” in de Oud-perzische taal), geflankeerd door twee staande of liggende dieren, soms griffioenen, dan weer leeuwen, honden of pauwen. Elk van deze elementen drong in het grondmateriaal door en werd daarmee onlosmakelijk geëend. De cultuurhistorie kan weinig voorbeelden aanhalen van een kunst, die zoovele verschillende elementen niet alleen vereenigde, maar toch ook tegelijk duidelijk van elkaar onderscheiden hield in een raadselachtige tegenstelling die het diepe geheim was van de schoonheid-scheppende genius der Byzantijnen.

Men kan met de vinger nawijzen: dit is een Helleensch motief, dát een Syrisch, en het gindsche is een motief ontleend aan de z.g.n. Koptische kunst van Alexandrië.

Voornaam en strak, buitengewoon symmetrisch en tóch met onnavolgbare afwisseling, werden al deze motieven naast elkander gezet en met elkaar verstrengeld. Op een van de reliefs zien wij een eenvoudig kruis in een schitterende plantaardige ornamentatie, tusschen twee pauwen. De twee pauwen flankeren het, zooals ze elders de Levensboom flankeren: hier is dus de Levensboom, wereld-oud symbool van de oneindige en eeuwige kosmische potentie, tot een kruis geworden. Op een ander relief zien wij de Levensboom als een Wijnplant voorgesteld, terwijl twee heraldisch-staande leeuwen naar het model van Perzische weefsels, de klauwen slaan in het mystieke loof.¹⁾ Een derde relief is weer zuiver Helleensch van opvatting, maar met Slavische of Klein Aziatische toevoegsels: het stelt voor een gitaar-spielende Centaur, onder een palm, in tegenwoordigheid van een of ander elementaal. Dit laatste is een profaan relief, uit een civiel gebouw waarin het als de illustratie van een populaire mythos diende.

In alle primitief-Christelijke kerkjes van het Oosten begon men al onder Constantijn met een traditioneel versieren van het marmer. Oorspronkelijk waren de versieringen heel sober, zooals de zorgvuldig verborgen gehouden kunst der martelaren in de Catacomben het had overgeleverd. Vooral werd gebruikt het zoogenaamde Monogram van Christus, een cirkel als wiel met vier spaken door een gelijkbeenig Kruis verdeeld, en aan het boveinde van het Kruis de eigenaardige komma-achtige letter die een rho voorstelde, een Grieksche r. Het kruis zelf fungeerde als X of Ch, zoodat het Monogram de Chr gaf, het „signo” waarin Constantijn's legioenen de legers van zijn vijand Maxentius overwonnen, en dat hij in zijn labarum schreef. Meestal werd dit symbool van de wereld-rotatie, van de eeuwige gang der tijden in het universum, versierd met de Grieksche acanthus- en palmette-motieven.

¹⁾ Als bewijs, hoezeer de oude beeldhouwkunst en de mythologie in elkander grepen, kan hier verwezen worden naar de beschrijving van de Wereld-Esch in de Edda's, en de mystieke „Dieren” die deze Wereldboom afknagen en die volkomen analoog zijn. De wederzijdsche beïnvloeding van Helleniseerende volkeren en Oer-Skandinaven is bekend.